SITRA

Kestävyysratkaisut

Asia: Ilmastovuosikertomus 2022 (K 24/2022 vp)

1 Sitran lausunto

Sitra kiittää mahdollisuudesta lausua Ilmastovuosikertomuksesta 2022. Lausunnon keskeiset huomiot on koottu alle.

- Suomen ilmastopolitiikan toimintaympäristö on muuttunut rajusti Venäjän hyökkäyssodan, energiakriisin ja maankäyttösektorin muutosten vuoksi, minkä vuoksi ilmastopolitiikan suunnittelujärjestelmän taustalaskelmat ovat vanhentuneet nopeasti.
- Kustannustehokkaat ja oikeudenmukaiset ilmastotoimet edellyttävät, että päättäjillä on käytössään ajantasaista tietoa päätöksenteon tueksi: hiilineutraaliustavoitteen arvioinnissa käytettyjen skenaarioiden päivitystyö tulisi aloittaa välittömästi.
- Maankäyttösektorin muuttuminen päästölähteeksi vaarantaa Suomen hiilineutraaliustavoitteen toteutumisen ja edellyttää määrätietoista korjausliikettä. On huolestuttavaa, ettei ilmastovuosikertomus heijastele tilanteen vakavuutta.
- Ilmastovuosikertomuksen arviot suunniteltujen ilmastotoimien riittävyydestä sekä hiilineutraaliustavoitteen saavuttamisen edellyttämien lisätoimien tarpeesta ovat nykyisellään puutteellisia.
- Pitkän aikavälin näkymän selkeyttämiseksi Suomen tulisi ottaa käyttöön päästöbudjetit ja asettaa tavoite negatiivisille päästöille.
- Kulutusperäisten päästöjen vähentämiselle olisi syytä asettaa tavoitteet, joita tukemaan tarvitaan konkreettisia toimenpiteitä ja seurantaa.

2 Toimintaympäristön raju muutos haastaa Suomen ilmastopolitiikan reaktiokyvyn

Suomen ilmastopolitiikan toimintaympäristö on muuttunut rajusti Venäjän hyökkäyssodan, energiakriisin ja maankäyttösektorin muutosten vuoksi, minkä vuoksi ilmastopolitiikan suunnittelujärjestelmän taustalaskelmat ovat vanhentuneet nopeasti. Vaikuttaa ilmeiseltä, että uusia toimia tarvitaan pikaisesti. Nykyisten hiilineutraaliustavoitteen arvioinnissa käytettyjen skenaarioiden päivitystyö tulisikin aloittaa välittömästi – ei vasta tulevina vuosina.

Päivitetyn ilmastolain §18 mukaan Ilmastovuosikertomuksen tulee sisältää arvio ilmastopolitiikan suunnitelmissa esitettyjen nykyisten ja suunniteltujen toimien riittävyydestä seuraavan 15 vuoden ajalle asetettujen tavoitteiden saavuttamisen osalta ja arvio niiden saavuttamisen edellyttämien lisätoimien tarpeesta. Suomi on sitoutunut olemaan hiilineutraali vuonna 2035, eli seuraavien 15 vuoden kuluessa. Tavoite on linjassa ilmastotieteen vaatimusten ja Pariisin ilmastosopimuksen kanssa. Osana hiilineutraaliustavoitteen toteuttamista Suomi on sitoutunut vähentämään päästöjä 70 prosentilla vuodesta 1990 vuoteen 2035 mennessä. Tämä tarkoittaa, että vuonna 2035 päästöjä on jäljellä noin 21 megatonnia. Jotta hiilineutraalius vuonna 2035 saavutetaan, Suomen tulee samaan aikaan sitoa ilmakehästä 21 megatonnin edestä päästöjä.

Koska maankäyttösektori on kääntynyt nielusta päästölähteeksi lisääntyneiden hakkuiden ja alentuneen kasvun vuoksi (Luke 2022), taustalaskelmissa oletetun 21 megatonnin suuruisen nielun saavuttaminen on muuttunut epävarmaksi. Hiilineutraaliuteen vaadittavan nielun saavuttaminen edellyttääkin merkittäviä lisätoimia.

Kuten Ilmastovuosikertomuksessa todetaan, ”hiilineutraaliuden saavuttaminen edellyttää toimia kaikilla sektoreilla ja sen varmistamista, ettei yhdellä sektorilla saavutettu edistyminen mitätöidy toisella sektorilla tapahtuvan päästöjen lisääntymisen tai nielun pienentymisen johdosta”. Nielun pienentymistä ei kuitenkaan ole huomioitu Ilmastovuosikertomuksessa riittävällä tavalla: ilmastolain edellyttämä arviot suunniteltujen toimien riittävyydestä sekä hiilineutraaliustavoitteen saavuttamisen edellyttämien lisätoimien tarpeesta ovat osin puutteellisia. Esimerkiksi Keskipitkän aikavälin ilmastopolitiikan suunnitelmassa on yhä nojattu LULUCF-jouston käyttöön, vaikka sen käyttö taakanjakosektorin hyödyksi on uusien päästötilastojen valossa varsin epätodennäköistä.

Ilmastovuosikertomuksessa myös korostetaan, että toimien riittävyyttä tulisi tarkastella säännöllisesti ja tarvittaessa päättää uusista toimista. Vaikuttaa ilmeiseltä, että uusia toimia tarvitaan pikaisesti, ja että nykyisten hiilineutraaliustavoitteen arvioinnissa käytettyjen skenaarioiden päivitystyö tulisi aloittaa välittömästi – ei tulevina vuosina.

Sitra kannustaa selvittämään ja linjaamaan kiireesti, mistä päästölähteistä ja nieluista sekä minkälaisin toimenpitein hiilineutraaliuden ja pidemmän tähtäimen tavoitteiden edellyttämät päästövähennykset ja nielun lisäykset turvataan. Sitran ehdottamat toimenpiteet kaikille päästösektoreille on koottu julkaisuun Korjausliike - Suomi kohti 1,5 asteen mukaisia ilmastotoimia (sitra.fi).

3 Talousvaikutusten analyysi korostaa vinoutuneesti kustannuksia ja jättää hyödyt huomiotta

Ilmastovuosikertomuksessa todetaan, että ilmastopolitiikan kumulatiivinen nettovaikutus taloudelle siirtymän aikana jää todennäköisesti negatiivisen puolelle eli ilmastopolitiikka ei ole ”itsensä rahoittavaa”.

Ilmastopolitiikan kansantaloudellisia vaikutuksia on arvioitu mm. HIISI-hankkeessa. Ilmasto- ja energiastrategian vaikutuksia analysoineessa kansantalousmallinnuksessa tarkasteltiin nykyisten politikkatoimien skenaarion eli perusskenaarion (WEM) ja lisätoimet sisältävän skenaarion eli politiikkaskenaarion (WAM-H) välisiä vaikutuksia vertaamalla politiikkaskenaarion vaikutuksia perusskenaarioon. Tämä lähestymistapa painottaa ilmastokriisin hillintätoimien kustannuksia, koska monet hillintätoimien hyödyistä (ilmastokriisin kustannusten pieneneminen) eivät ole mukana mallinnuksessa. Myöskään perusskenaarion mallinnukseen ei ole sisällytetty ilmastokriisin aiheuttamia haittoja ja kustannuksia.

Jos ilmastotoimien taloudellista hyötyä ei mallinneta ja arvioida, on toimien todellisten kansantaloudellisten vaikutusten arviointi ja tietoon perustuva päätöksenteko käytännössä katsoen mahdotonta.

On lisäksi huomattava, että toimintaympäristössä tapahtuneet muutokset ovat nostaneet fossiilisten polttoaineiden ja EU:n päästöoikeuksien hintoja, ja siten kasvattaneet puhtaiden ratkaisujen suhteellista kilpailukykyä. Yleisesti myös puhtaiden ratkaisujen, esimerkiksi aurinko- ja tuulivoiman, kustannuskehitys on ollut ennakoitua suotuisampaa (IEA 2022).

Konservatiivisten oletusten takia ilmastopolitiikan kustannukset usein näyttävät mallinnuksissa todellista suuremmilta. Skenaariot saattavat myös tarjota päättäjille turhan konservatiivisen kuvan tulevasta kehityksestä. Riskinä on, että Suomessa jäädään jälkeen

teknologioiden ja ratkaisujen kehittämisessä ja skaalaamisessa. Oikea tilannekuva on aivan keskeinen, jotta Suomi voi hyötyä mahdollisimman paljon kasvavista markkinoista.

4 Kulutuksen päästöjä tulisi ohjata tehokkaammin: tavoitteet, toimenpiteet ja seuranta

Suomen ilmastopaneeli on arvioinut, että kotitalouksien hiilijalanjäljen tulisi pienentyä noin 70 prosenttia vuoden 2016 tasosta vuoteen 2030 mennessä. Sitran selvityksen mukaan vuoteen 2050 mennessä suomalaisten hiilijalanjäljen pitäisi laskea yli 90 prosenttia, jotta päästöt olisivat linjassa Pariisin sopimuksen kanssa[1].

Kulutusperäiset päästöt on mainittu Suomen keskeisissä ilmastostrategioissa ja myös ilmastovuosikertomuksessa aihetta käsitellään kattavasti. Kulutusperäisten päästöjen vähentämiselle ei kuitenkaan ole asetettu selkeitä ja ohjaavia tavoitteita. Nyt olisi aika asettaa kulutusperäisille päästöille tavoitteet, määrittää konkreettiset toimenpiteet ja huolehtia seurannasta. Kiertotalouden potentiaali myös kulutusperäisten ilmasto- ja luontovaikutusten minimoimisessa tulisi hyödyntää täysimääräisesti.

Vertailukohtaa voi hakea Ruotsista, jossa keväällä 2022 parlamentaarinen komitea ehdotti Ruotsin kulutusperäisten päästöjen nettonollatavoitteesta vuodelle 2045. Kaupungeista Göteborg on ollut edelläkävijä kulutusperäisten päästöjen huomioimisessa. Kaupungin ilmasto-ohjelmassa asetettiin jo vuonna 2014 tavoitteeksi kaupunkilaisten hiilijalanjäljen pienentäminen 3,5 tonniin vuoteen 2035 mennessä.

Helsingissä 2.2.2023

Lasse Miettinen
Teemajohtaja, kestävyysratkaisut

[1] Lettenmeier ym. (2019): 1,5 asteen elämäntavat - Miten voimme pienentää hiilijalanjälkemme ilmastotavoitteiden mukaiseksi?